

Визначення пріоритетів фінансування галузей економіки України в умовах воєнного стану

*Сидорук Ірина¹, Ткачук Світлана², Пономарьова Оксана³,
Лук'яненко Наталя⁴*

Опубліковано	Секція	УДК
08.12.2022	Право	336

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7461419>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Актуальність теми дослідження обґрунтована тим, що активні військові дії і військові злочини з боку росії стали причиною порушення територіальної цілісності України та призвели до дестабілізації функціонування всіх секторів економіки нашої країни й макроекономічного середовища Єврозони.

У статті здійснено аналіз основних аспектів економічного розвитку України в умовах війни. Обґрунтовано необхідність перезавантаження галузей спеціалізації у системі національного господарства, а також їх адаптації до сучасних потреб та глобальних трендів. Виокремлено стратегічно важливі сегменти економіки України та обґрунтовано доцільність їх першочергового фінансування.

Ключові слова: Україна під час війни, економічна реконструкція, інвестиційна політика, фінансовий ринок, макроекономічне середовище, пріоритетні сектори національного господарства.

---

¹ кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та підприємництва факультету економіка та управління, Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64, 69063, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1205-2639>

² кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук, Інститут економіки та бізнес освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300, <https://orcid.org/0000-0003-4547-7307>

³ старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування фінансового факультету, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського 2/4, <https://orcid.org/0000-0002-5516-3531>

⁴ старший викладач кафедри економічної теорії та підприємництва факультету економіки та управління Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64, 69063, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7814-4766>

Determining the priorities of financing sectors of the Ukrainian economy under martial law

Annotation. The events of 2014, namely the armed occupation of the eastern territories of Ukraine by the aggressor country, led to an imbalance in the functioning of important sectors of the country's economy. Accordingly, the negative consequences of the spread of COVID-19 from 2020 and tough hostilities since the beginning of 2022 have led to a new wave of economic catastrophe preventing recovery from previous external pressure.

The loss of human potential and the overall decline in socio-economic stability and well-being are extremely large-scale. The largest number of destroyed infrastructure was experienced in Kyiv, Chernihiv, Sumy, Poltava, Kharkiv regions. The city of Mariupol was destroyed by almost 80% including all civilian, energy facilities, as well as mining facilities, metallurgical and engineering industries.

Accordingly, the level of losses that Ukrainian citizens must pay is extremely significant. Therefore, the priority measures are the introduction of effective mechanisms of regulatory and anti-crisis policy, which ensured the fundamental needs of both the population and the restoration of the stable functioning of the financial market even before the end of hostilities.

An important factor in the restoration, reconstruction of the socio-economic system and life-supporting infrastructure is the strengthening of international economic ties and the corresponding reorientation of Ukraine to introduce global economic trends.

The relevance of this topic is justified by the fact that active military actions by Russia have caused a violation of the territorial integrity of Ukraine, committing a number of war crimes, which led not only to destabilization of the functioning of all economic sectors of the Ukrainian state, but also the entire macroeconomic environment of the Eurozone.

The article analyzes the main aspects of the country's economic development in the conditions of war. The importance of rebooting the main elements in the system of the national economy, as well as their adaptation to modern needs and global trends, is substantiated. The strategic segments of the Ukrainian economy are identified and the expediency of their priority financing is justified.

Keywords: Ukraine during the war, economic reconstruction, investment policy, financial market macroeconomic environment, priority sectors of the national economy.

Вступ

У сучасній економічній системі України тривають пошуки шляхів оптимізації та стабілізації функціонування її основних елементів, що є надзвичайно актуальним питанням для країни, яка перебуває в умовах непередбачуваної війни.

Роки незалежності України відзначалися низкою економічних криз та трансформаційних процесів. Такі особливості тривалого переходу до ринкової економіки та налагодження міжнародних економічних зв'язків були передумовою настання фінансової стабільності та підвищення платоспроможності населення. Проте події 2014 року, а саме збройна окупація східних територій України країною-агресором, призвели до дисбалансу у функціонуванні важливих секторів економіки країни. Відбулося порушення логістичних зв'язків та транспортних сполучень, зокрема авіаційних. Починаючи з 2016 року по 2020 рік ситуація із зростанням реального ВВП дещо стабілізувалася. Але негативні наслідки пандемії COVID-19 з 2020 року та початок жорстких військових дій з 2022 року спричинили нову хвилю економічної катастрофи. Адже, за підрахунками експертів, лише інфраструктурні збитки сягають близько 105 млрд доларів США.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної науки зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на функціонування секторів національного господарства в умовах війни, є об'єктом дослідження у багатьох наукових працях.

Краснокутська Н.С. обґрунтовує перспективні напрями збалансованого розвитку підприємницького сектору на прикладі 15 вітчизняних промислових компаній. Авторка відзначає, що оптимізована робота продовольчої сфери є одним із пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку [1, с. 35].

Необхідність перезавантаження системи фінансування соціально-економічного розвитку на локальному рівні відмічає у своїх дослідженнях Шевченко О.В [1, с. 36].

Комеліна О.В. робить акцент на важливість удосконалення напрямів регуляторної політики щодо створення сприятливих умов ведення бізнесу [1, с. 46].

Гришко В.В. виокремлює важливу роль приватних інвестицій задля ефективного використання бюджету територіальної громади та залучення міжнародного досвіду задля реалізації проектів державно-приватного партнерства під час війни [1, с. 58].

Варналій З.С. досліджує основні аспекти зміцнення фінансової безпеки, захист фінансового ринку та його основні потреби з боку зовнішніх чинників під час загостреного військового конфлікту та воєнних злочинів [1, с. 103].

Однак, на сьогодні не існує єдиної експертної думки щодо пріоритетних напрямів розвитку сучасної економічної системи з урахуванням необхідної фінансової підтримки.

Відповідно, *метою даної роботи* є дослідження основних галузей господарського комплексу країни, їх адаптацію до сучасних потреб та глобальних трендів, а також виокремлення стратегічних сегментів економіки України й обґрунтування доцільності їх першочергового фінансування.

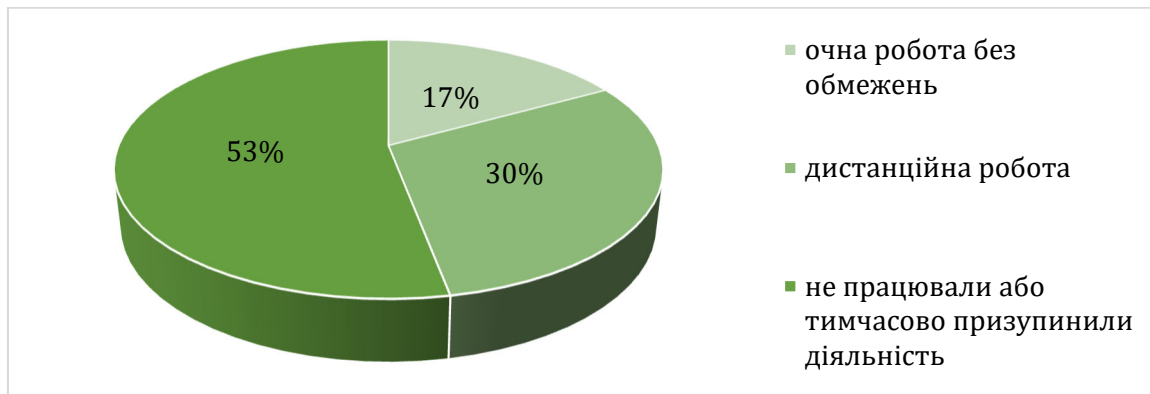
Результати

Перший етап загострення російсько-українського конфлікту та окупація частин Донецької та Луганської областей спричинили негативні зміни у системі економічному розвитку країни, після тривалого періоду зростання показників виробничої діяльності. З того часу постало питання про перегляд основних напрямів політичної та економічної діяльності як на національному так і на міжнародному рівнях. Зокрема акцент було зроблено на здійсненні децентралізації влади, розвитку приватних виробничих ініціатив, підвищенні показників конкурентоспроможності бізнес-проектів та зменшенні впливу тоталітарного устрою з боку рф.

Однією із основних проблем, яка існувала з початку військового конфлікту та має ряд негативних економічних наслідків і сьогодні, це залежність від показників державного бюджету. Адже система, яка визначає повну залежність економічного розвитку країни від державного бюджету не може повністю розкрити весь свій науково-технічний та інноваційний потенціал. А події на початку 2022 року ще раз довели можливість повного краху даної системи у найближчому майбутньому[2].

З 24 лютого 2022 року на території України лише 17% компаній продовжили свою роботу у звичному режимі, 30% виробничих структур змінили специфіку роботи і почали працювати віддалено у дистанційному форматі, а решта підприємств тимчасово призупинили свою діяльність або взагалі припинили (рис. 1).

Детальніше проаналізуємо стан важливих сегментів економіки країни під час війни та зміну ключових показників:

Рис. 1 Співвідношення виробничих структур щодо фактичного здійснення підприємницької діяльності (%)

Джерело: розроблено авторами на основі експертних опитувань здійснених Центром стратегічних і міжнародних досліджень США [2]

1. Постійні атаки ворожої артилерійської техніки спричинили різку деградацію земель та абсолютне порушення цілісності ґрунтового покриву ріллі. Тому на початок обробки посівних площ близько 15% сільськогосподарських угідь були не придатними для вирощування культур. І якщо дрібні фермерські господарства устаткували свою роботу в таких складних умовах, то великі агропромислові комплекси, які нараховують у земельному банку мільйони гектарів посівних площ, менш гнучкі до сучасних реалій розвитку. Така ситуація суттєво вплинула на погіршення експортного потенціалу країни і збій у роботі європейського фінансового ринку.
2. На кінець березня 2022 року було зафіксовано, що майже половина працюючого населення України втратили робочі місця. А до кінця липня 2022 року рівень безробіття по країні в цілому збільшився на 83% [3].
3. У зв'язку із порушенням логістичних та транспортних зв'язків загальні показники втрат, які зазнав сегмент експорту сільськогосподарських та металургійних товарів щомісяця 2022 року складають близько 5 млрд доларів США.
4. Спостерігається значний дефіцит національного бюджету у 2022 році, проте частина заборгованості перекривається за допомогою фінансових програм підтримки України. Також спостерігається скорочення показників валового внутрішнього продукту (таблиця 1).

Таблиця 1.

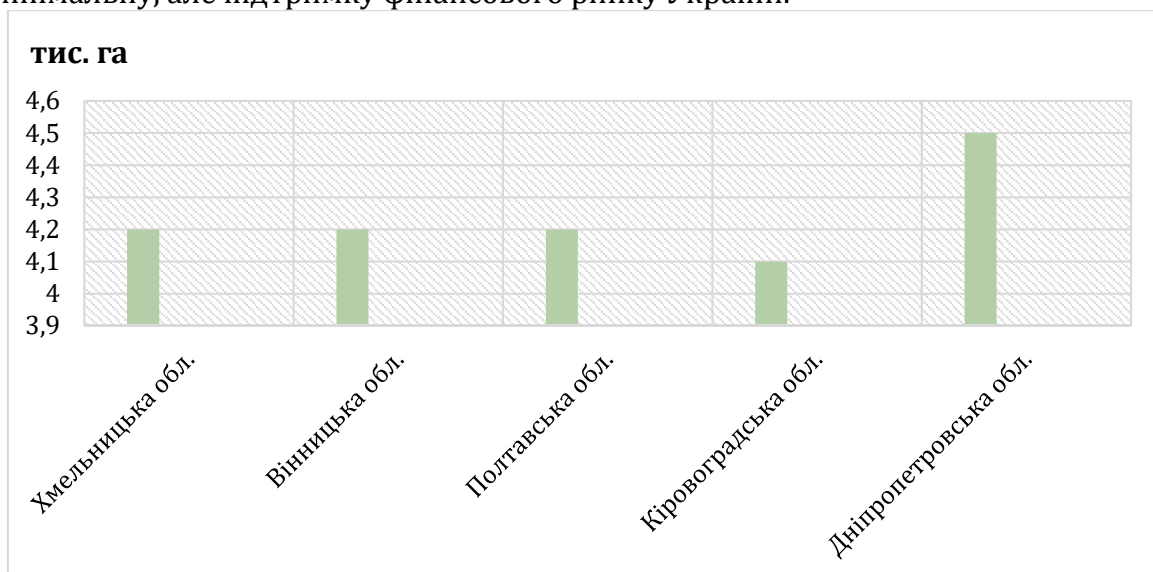
Порівняльний аналіз показників валового внутрішнього продукту (ВВП) та рівня наповнюваності державного бюджету за 2022 рік

Реальний ВВП (%)		Державний бюджет та зовнішня фінансова підтримка		Дефіцит державного бюджету – 2022 р.	
1 квартал 2022 р.	2 квартал 2022 року	Запланований річний – 2022 бюджет (млрд грн)	Міжнародна фінансова допомога за 9 місяців 2022 р. (млрд грн)	Показник загального дефіциту (млрд грн)	Покрито за рахунок зовнішніх кредиторів (млрд грн)
15,1	37,2	130,9	342	493,4	180

Джерело: розроблено авторами на основі експертних опитувань здійснених Центром стратегічних і міжнародних досліджень США [2]

Незважаючи на негативний тиск зовнішніх факторів, які спричинили дисбаланс макроекономічного середовища України у двох перших кварталах 2022 року, відбувається поступова адаптація всіх сфер національного господарства до сучасних та майбутніх фінансових ризиків. Хоча експерти відмічають, що деякі сценарії подальшого розвитку досить непередбачувані.

Варто зазначити, що під час військового стану в Україні продовжував функціонувати ринок земель сільськогосподарського призначення, який почав свою роботу у липні 2021 року після припинення дії мораторію на продаж. З лютого 2022 року і до початку 3 кварталу було укладено майже 22 тис. угод купівлі-продажу земельних ділянок загальною площею 37 463 га (рис. 2), а за весь період активної роботи ринку було сформовано 122 158 земельних угод – площа 281 989 га [5]. Звісно, цифра 22 тис. у порівнянні із загальною кількістю угод є відносно незначною. Проте це означає поступову адаптацію суб'єктів господарювання до сучасних умов розвитку і, хоч мінімальну, але підтримку фінансового ринку України.

Рис. 2 Порівняльний аналіз найбільшої кількості площ земельних ділянок по областях на які було укладено договори купівлі-продажу з початку активного військового вторгнення

Джерело: розроблено авторами на основі експертного звіту Міністерства аграрної політики та продовольства України [5]

Відповідно до здійсненого аналізу щодо сучасного економічного розвитку України в умовах повномасштабної війни жорсткі, дієві заходи щодо реконструювання усіх життєзабезпечуючих сегментів національного господарства повинні впроваджуватися вже зараз. Адже подальші наслідки російсько-української війни можуть бути непередбачуваними, зокрема, кінцева дата припинення активного наступу та воєнних злочинів є невідомою [6].

Розглянемо детальніше першочергові заходи, які повинні бути здійснені у найближчій перспективі та отримати фінансову пріоритетність:

Розробка програм планування та прогнозування пріоритетних галузей економіки з урахуванням необхідного капіталу, зовнішніх інвестицій, а також необхідної матеріально-технічної бази. Основні аспекти політики відновлення повинні враховувати сучасні геоелектронічні тренди в контексті першочергових потреб соціально-економічного, екологічного, правового розвитку країни.

Відновлення інфраструктури, яка зазнала найбільших нищівних ударів з боку РФ, це стосується цивільних, громадських, інженерно-комунікаційних та енергетичних об'єктів, а також транспортних сполучень.

Оптимізація регіональної моделі економічного зростання в контексті відновлення територіальної цілісності, просторового планування та екосистеми в цілому.

Урахування фізико-географічних, економічних, екологічних, соціальних особливостей кожного з регіонів, відбудова та розвиток яких можливі лише за допомогою дієвої монетарної, інвестиційної, фіскальної політики [7].

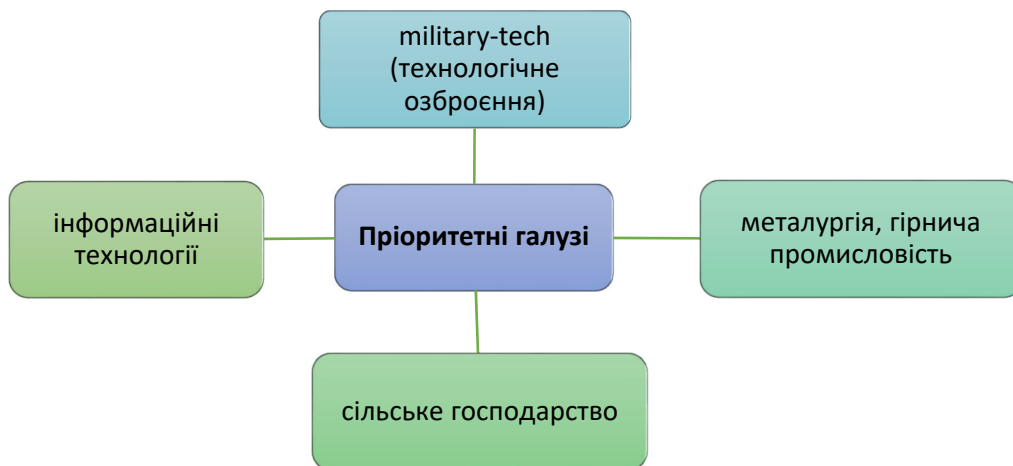
Необхідно зосередити увагу на максимальному збереженні та оптимізації обмежених ресурсів (рис. 4)

Рис. 4 Перелік обмежених ресурсів, які є елементами виробничого процесу

Джерело: розроблено авторами на основі законодавчих положень Національної ради з відновлення України від наслідків війни [7]

Наразі український уряд виокремив ряд пріоритетних галузей економіки країни на які буде спрямована основна фінансова підтримка (рис. 5).

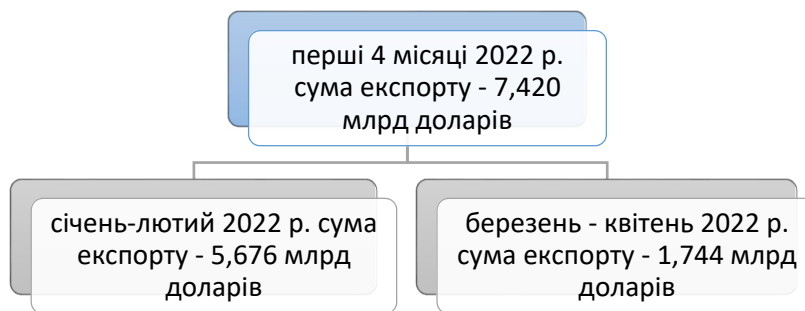
Рис. 5 Пріоритетні галузі на які спрямована першочергова фінансової підтримки

Джерело: розроблено авторами на основі експертного звіту Міністерства економіки України [3]

Високотехнологічне озброєння – це абсолютно нова сфера, вимушений розвиток якої був спричинений воєнним часом. На думку експертів, означена галузь повинна розвиватися в подальшому, адже майбутні перспективи розгортання військового сценарію можуть бути непередбачуваними. На сьогодні виробники мають можливість не тільки розробляти нову сучасну зброю, а й одразу тестувати її на практиці, враховуючи при цьому виключно захист територіальної цілісності країни та безпеку громадян.

Металургія та гірничо-промисловість, машинобудування, агропромисловий комплекс та інформаційні технології мали високі показники розвитку ще до війни. Проте на сучасному етапі функціонування економічної системи України вищевказані галузі потребують залучення інвестицій. За експертними розрахунками до 2027 року капітальні інвестиції мають складати 70-80 млрд доларів на рік [4].

До 24 лютого 2022 року агропромисловий комплекс, зокрема, корпоративний сегмент, характеризувався високим рівнем технічного прогресу, збільшенням продуктивності праці, а також значними масштабами виробництва та експорту. Починаючи із січня по квітень 2022 року Україна експортувала аграрної продукції на суму 7,420 млрд доларів, яка на 3% перевищила минулорічні показники. Проте порівняно з початком 2022 р. у березні – квітні 2022 р. спостерігається рецесія показники зовнішньої торгівлі (рис. 6).

Рис. 6 Порівняльний аналіз показників експорту аграрної продукції за перші 4 місяці 2022 р.

Джерело: розроблено автором на основі даних Державної служби статистики України [8]

Агресія з боку РФ спричинила негативні наслідки у роботі великих агропромислових комплексів України. Зокрема, відбувся збій у системі функціонування великотоварного сільськогосподарського виробництва через розрив логістичних ланцюгів, екологічні катастрофи на корпоративних тваринницьких комплексах та блокування ринків збуту.

В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. Фермерський бізнес й особисті селянські господарства відіграли ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачання продовольства. Звісно, у найближчий рік плануються державні заходи щодо фінансової підтримки аграрного сектора економіки, який займає перше місце за експортною виручкою [10].

Гірничо-металургійна промисловість є важливою галуззю важкої промисловості, що забезпечує більше 200 тис. робочих місць і реалізацію близько 17% від загального обсягу виробленої промислової продукції в країні. Експортна виручка галузі – близько 10 млрд доларів щороку.

Таблиця 2.

Порівняльна характеристика функціонування металургійної та гірничої промисловості за 2021-2022 роки

2021 рік		2022 рік	
За даними World Steel Association Україна посіла 14 місце міжнародному рейтингу виробників сталі	Експортна виручка 44,5 млн тонн залізної руди за рік становила 6,9 млрд доларів	Березнева експортна виручка 3,1 млн тонн залізної руди становила 439 млн доларів, що стало найбільшою статтею експорту країни під час воєнного стану	Збитки металургійного сектору промисловості складають 40% від довоєнних виробничих потужностей

Джерело: розроблено авторами на основі даних Державної служби статистики України та ГО "Центр прикладних досліджень" [8,10]

Отже, металургійна та гірничо промисловість є стратегічно важливим сегментом як сучасної, так і майбутньої економічної системи. Проте функціонування галузі призводить до забруднення природних та штучних екосистем, що становить близько 30% викидів від загальної кількості небезпечних хімічних сполук, які потрапляють в атмосферу. Саме тому першочерговими заходами щодо підвищення інвестиційної привабливості є введення жорсткої регуляторної політики щодо екологічнобезпечного виробництва та встановлення високотехнологічних очисних споруд.

Інформаційні технології посідають важливе місце у подоланні можливих фінансових ризиків у банківських та небанківських фінансових установах. Зокрема, напруженість геополітичної ситуації вимагає включення у фінансовий ринок України такої складової як кібер-ризик. Адже кіберсфера займає визначальне місце у безперебійному, безпечному здійсненні усіх економічних операцій, а також у збалансованому, стабільному розвитку ринку.

Сучасний етап розвитку вимагає стабільного функціонування міжнародної платіжної системи та збалансованої роботи усіх її елементів. Це стосується запобігання фрагментації, тобто усуненню можливих відмінностей між алгоритмами державних й транскордонних платіжних операцій.

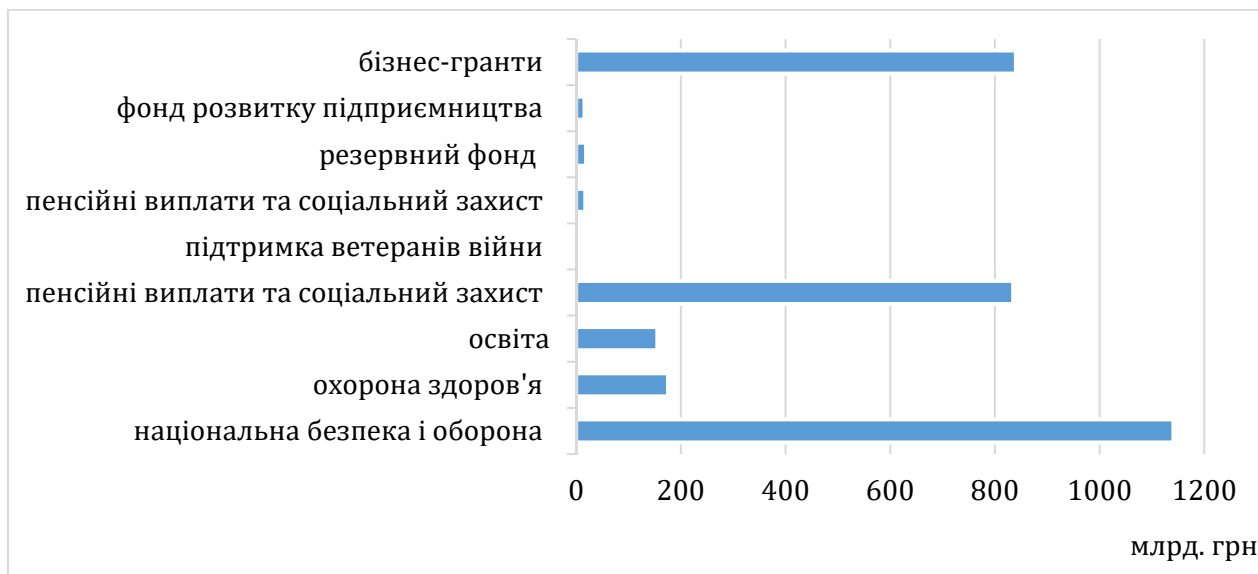
Напрями фіскальної політики повинні бути спрямовані на відновлення сприятливого фінансового середовища за допомогою інформаційних технологій та введення спеціальних антикризових заходів, які підлягають коригуванню в контексті макроекономічної політики.

Уряд виділив пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку у проекті Державного Бюджету України розрахованого на 2023 (рис. 6)

Не дивлячись на воєнний стан в Україні, проект Державного бюджету на 2023 рік передбачає фінансування соціального захисту та соціального забезпечення, що є умовою загального добробут населення. Зокрема, проект враховує і видатки на підтримку вітчизняного бізнесу, який відіграє важливу роль у стабілізації показників економічної спроможності країни та протистоянні викликам війни.

Висновки

Втрати людського потенціалу та загальне зниження показників соціально-економічної стабільності й добробуту є надзвичайно масштабними. Найбільше число зруйнованої інфраструктури зазнали Київська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Херсонська, Запорізька, Донецька області.

Рис. 6 Аналіз пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку та кошти які заплановані на їхню підтримку у проекті Державного бюджету України на 2023 р.

Джерело: розроблено автором на основі положень проекту закону про Державний бюджет України на 2023 рік [4]

Місто Маріуполь зруйноване майже на 80% включаючи всі цивільні, енергетичні об'єкти, а також об'єкти гірничо-видобувної, металургійної та машинобудівної галузей промисловості.

Наразі економічна ситуація України характеризується різким зменшенням показників продуктивності праці та ефективності використання підприємницьких й природних ресурсів. Зокрема, деградація земельних ресурсів та погіршення властивостей ґрунтів призвела до зменшення експортного сільськогосподарського потенціалу країни.

У зв'язку із окупацією окремих регіонів, гірничо-металургійна галузь теж зазнала експортних втрат та зменшення виробничої потужності на 40 % у порівнянні із попередніми роками.

За останнім експертними звітами спостерігається значний дефіцит національного бюджету у 2022 році та скорочення показників валового внутрішнього продукту.

Важливим чинником оптимізації соціально-економічної системи та життєзабезпечуючих об'єктів інфраструктури є зміцнення міжнародних економічних зв'язків, збалансоване використання обмежених ресурсів, які є елементами виробничого процесу.

Тож першочерговими заходами є запровадження дієвих механізмів антикризової політики, яка забезпечила б розвиток пріоритетних секторів економіки та соціального захисту населення ще до завершення військових дій.

Урядом було виокремлено четвірку пріоритетних галузей економіки країни на 2023 рік з їх обов'язковою фінансовою підтримкою: military-tech (технологічне озброєння), металургія, гірничо-промисловість, сільське господарство, інформаційні технології. Розвиток та лідерство даних напрямів відіграє важливу роль у переорієнтації України та впровадження глобальних економічних трендів.

Уряд України та провідні вітчизняні науково-дослідні інститути в сфері економічного розвитку, містобудування, природокористування, оборони, інновацій, інформаційної безпеки разом із європейськими інституціями повинні здійснити аналіз та розробити підходи спрямовані на відновлення України. Сучасна впевнена позиція

України щодо регіонального економічного розвитку відкриває нові можливості й шляхи післявоєнної реконструкції. Експерти відмічають, що правомірні, ефективні та адаптовані до сучасних реалій розвитку підходи допоможуть відновити втрачений потенціал України в контексті євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (09 червня 2022 р., Полтава). Полтава, 2022. 393 с.
2. Center for Strategic and International Studies: The 10 Most Pressing Questions for Ukraine's Economic Reconstruction. 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/10-most-pressing-questions-ukraines-economic-reconstruction> (дата звернення: 26.10.2022).
3. Міністерство економіки України: Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robnyt-stavku-na-rozvytok-chotyrok-priorytetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 27.10.2022).
4. Міністерство економіки України: Government approved Draft State Budget of Ukraine for 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-skhvalyv-proekt-derzhavnoho-biudzhetu-ukrainy-na-2023-rik> (дата звернення: 27.10.2022).
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України: За період війни в Україні укладено понад 21 тис. земельних угод. 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/news/za-period-vijni-v-ukrayini-ukladeno-ponad-21-tis-zemelnih-ugod>
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
7. Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145-IX. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 26.10.2022).
8. Державна служба статистик України. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2022).
9. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 р. № 266/2022 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>. (дата звернення: 26.10.2022).
10. Аграрний бізнес, металурги, IT, хімія та інші: як справи в гігантів української економіки. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/6/687837/>